

Mustafa Seyit Sutüven'in "Sutüven" Şiirinde Suyun Metaforik Kullanımları

MERT SEZEN*

Öz

Su, anlamsal katman zenginliğiyle Klasik Türk şiirinden günümüze kadar Türk edebiyatının önemli ilham kaynakların biri olmuştur. Cumhuriyet Dönemi şairlerinin de büyük ilgisini çekmiş olan su, Yahya Kemal'den Oktay Rıfat'a, Nâzım Hikmet'ten Necip Fazıl'a kadar poetikası ve ideolojisi birbirinden farklı olan birçok şair tarafından ele alınmış ve yeni kullanımlarla zenginleşerek anlamsal çeşitlilik kazanmış bir kavram olarak Türk edebiyatında yerini almıştır. Edebiyatımızda suyun metaforik zenginliğinden faydalanan şairlerden biri de Cumhuriyet Dönemi şairlerinden olan Mustafa Seyit Sutüven'dir. Özellikle şairin 1934 yılında kaleme aldığı "Sutüven" şiiri, bu bağlamda oldukça zengin bir eserdir. Şair, söz konusu şiirde suyu bellek, zaman ve mitoloji gibi unsurlarla ilişkilendirerek onu kendi anlamsal sahasından çıkarır, farklı kullanımlarla suya yeni anlam katmanları kazandırır. Bu makalede öncelikle olarak metafor kavramının ne olduğu üzerinde durulacak, makalenin ilerleyen kısımlarında ise "Sutüven" şiiri; şairin su unsuruyla ilişkilendirdiği bellek, zaman, mitoloji kavramları üzerinden ele alınacak ve sonrasında ise şairin suyu ele alış şeklinin gelenek içindeki yeri saptanmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Mustafa Seyit Sutüven, "Sutüven", su, metafor, mitoloji, bellek

METAPHORICAL USES OF WATER IN MUSTAFA SEYİT SUTÜVEN'S POEM "SUTÜVEN"

Abstract

With its richness of semantic layers, water has been one of the important sources of inspiration for Turkish literature from Classical Turkish poetry to the present. Water, which has attracted the attention of the poets of the Republican Period, has been handled by many poets whose poetics and ideologies are different from each other, from Yahya Kemal to Oktay Rıfat, from Nâzım Hikmet to Necip Fazıl, and this concept has taken its place in Turkish literature by enriching with new uses and gaining semantic diversity. One of the poets who benefited from the metaphorical richness of water in our literature is Mustafa Seyit Sutüven, one of the poets of the Republican Period. In particular, the poem "Sutüven", written by the poet in 1934, is a very fertile work in this context. In the mentioned poem, the poet associates water with elements such as memory, time and mythology, removing it from its own semantic field, adding new layers of meaning to water with different uses. In this article, first of all, we will focus on what the concept of metaphor is, and in the following parts of the article, the poem "Sutüven" will be discussed through the concepts of

* Anadolu Üniversitesi Sos. Bil. Ens. TDE yüksek lisans programı, sezenmert1@gmail.com, orcid: 0000-0001-7697-5961
Gönderim Tarihi: 23.02.2022 Kabul Tarihi: 15.03.2022

memory, time and mythology that the poet associates with the water element, and then the place of the poet's way of handling water in the tradition will be tried to be determined.

Keywords: Mustafa Seyit Sutüven, "Sutüven", water, metaphor, mythology, memory

GİRİŞ

Mustafa Seyit Sutüven, Türk edebiyatındaki yerini daha çok 1934¹ yılında yazmış olduğu "Sutüven" isimli şiirine borçludur. Şair; bu şiir sayesinde tanınmış, şiir antolojilerinde ve ders kitaplarında kendisine yer bulmuştur. Mustafa Seyit Sutüven'in hakkında yapılan kapsamlı çalışmaların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Hem sağlığında basılı bir şiir kitabının olmaması hem de şiirlerinin dağınık bir şekilde farklı dergilerde yayımlanması onun hakkında yapılacak çalışmaları zorlaştırmaktadır. Sayısı az da olsa Sutüven sanat anlayışı hakkında yapılan kapsamlı çalışmaların başında Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan *Mustafa Seyit Sutüven, Bütün Şiirleri* (1976)² adıyla Zahir Güvemli'nin ön sözü ve Behçet Necatigil'in ek ön sözüyle şairin ölümünden sonra yayımlanan eser gelir. Yine Saadettin Yıldız'ın *Mustafa Seyit Sutüven'in Şiirinde Ahenk Unsurları* adlı makalesi ve Mesut Tekşan'ın *Mustafa Seyit Sutüven'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme* adlı eseri Sutüven'in şiirleri üzerine yapılan önemli çalışmalardır.

Sutüven'in ilk şiiri³ 1935'te *Yücel Dergisi'*nde yayımlanır. Sonraki yıllarda şiirleri çeşitli dergilerde yayımlanmaya devam eder. Yazılarının yayımlandığı dergiler şöyle sıralanabilir: " *Yücel* (1935-1939), *Servetifünun-Uyanış* (1940), *Yeni Ses* (1940-1941), *Varlık* (1942- 1943), *İnsan* (1943), *Yurt ve Dünya* (1943), *Türk Dili* (1952-1953), *Yeditepe* (1956-1957), *Yeni İnsan* (1963-1966)." (Sutüven, 1976: 14)

Sutüven'in ölümünden sonra yayınlanan eserin ek ön sözünde Behçet Necatigil, Mehmet Behçet Yazar'dan alıntılararak Sutüven'in kendi ağzıyla ifade ettiği sanat görüşlerini şöyle verir:

"Bence sanat hakkında iddiasız, münakaşasız telakkilere sahip olmak en iyisidir. O, seyyal bir mevzudur. Su gibi bulunduğu kabın şeklini alır. Herkesin kendine mahsus sanat görüşü ne ise, sanat odur... Sanat sanat için, sanat cemiyet için... hepsi doğru." (Sutüven, 1976: 12,13)

Bu düşüncelerine uygun olarak Mustafa Seyit Sutüven; aruzdan hece veznine, hece vezninden serbest şiire kadar farklı tarzda şiirler yazmış, asla bir akıma bağlı olma gereğini kendinde görmez ve kendi sanat görüşünü Faruk Nafiz gibi "Sanat" isimli bir şiir yayımlayarak ortaya koyar (Tekşan, 2011: 19). Sutüven'in uzun yıllara yayılan şiirleri incelediğinde işlediği konuları genel-

¹ Mustafa Seyit Sutüven 1939 yılında yayımlamayı düşündüğü ancak yayımlamadığı şiir kitabının hazırlık çalışmasında "Sutüven" şiiri için 1933 yılına tarih düşer (Sutüven, 1976, s. 5). Fakat makalede şiirin yazılış tarihi 1934 senesi olarak ele alınmıştır. Bunun sebebi Mustafa Seyit Sutüven'le sonraki dönemlerde kendisiyle yapılan bir söyleşide şiirin yazılış tarihini 1934 olarak vermesi ve şiirin ilk defa bu tarihte bir dergide yayımlanmış olmasıdır.

² Bu eserin ön sözünde Zahir Güvemli, kitaptaki şiirlerin Mustafa Seyit Sutüven'in kendi el yazısıyla bıraktığı şiirlerden meydana getirildiğini söyler. Bu şiirlerin Sutüven'in ailesinden alınan bir dosya içinde olduğunu belirtir (Sutüven, 1976: 5). Ön söze ek kısmında da Behçet Necatigil, ailenin verdiği dosyada 74 şiirin bulunduğu, çeşitli dergilerde bulunan şiirlerle şiirlerin sayısının 77'ye çıkarıldığını söyler (Sutüven, 1976: 16).

³ Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan *Mustafa Seyit Sutüven, Bütün Şiirleri* (1976) adıyla Zahir Güvemli'nin ön sözü ve Behçet Necatigil'in ek ön sözüyle çıkan eserde ilk şiirinin yayımlandığı tarih olarak hem 1934 hem de 1935 seneleri verilmiştir.

likle mitoloji, savaş, halk kültürü, Divan şiiri, tarih, güncel olaylar, aşk, ayrılık, yaşanan coğrafyanın güzellikleri ve Anadolu'dan aldığı görülür (Tekşan, 2011: 46).

Şairin şiirlerinde farklı ölçü ve biçimleri kullandığı görülür. Saadettin Yıldız bu farklı kullarımları, Sutüven'in 94 şiirini ele aldığı çalışmasında şiirlerinin 38 adedinde serbest nazım, 31'inde hece ölçüsü, 25 adedinde de aruz ölçüsü kullanıldığını saptar (Yıldız, 2006: 2). Ayrıca şairin aruz ölçüsünü kullanarak yazdığı şiirleri incelendiğinde, aruz vezninin kalıplarını değiştirmek suretiyle yeni kalıplar denediği görülmektedir (Sutüven, 1976: 17).

Sutüven, çekingen bir kişilik yapısına sahip olmasından mı yoksa yazdıklarını beğenmeyip sonrasında inkâr edeceği⁴ düşüncesinden midir bilinmez, şiirlerini birkaç defa kitaplaştırmak girişiminde bulunmak istemişse de çeşitli gerekçelerle bu düşüncesinden vazgeçmiştir. Sağlığında yayımlanmış şiir kitabı bulunmayan Sutüven; özellikle 1934 yılında *Kaynak* dergisinde yayımlanan "Sutüven" şiiriyle edebiyat dünyasında tanınırlığını artırır ve bu şiiriyle kendisine antolojilerde, okul ders kitaplarında yer bulur.

Şairin eserlerinde canlı tasvirlerin göze çarptığı görülür. Sutüven üstüne en kapsamlı incelemeyi yapan Mesut Tekşan, Sutüven'in "Sanat" şiirinde kendini ressama, yazdıklarını tabloya benzetmesinin tesadüfi olmadığını söyler ve onun düşüncüyü ön plana alan bir şair değil, bunun yerine tablolar çizen bir şair olduğunu ifade eder (Tekşan, 2013: 19).

Şair, halk söyleyişleriyle sıkı bir ilişki içerisinde. Şiirlerinde işlediği coğrafyaların mahalli adlarını sıklıkla kullandığı görülür: Şıpşıp, Erizgân, Sutüven gibi... (Sutüven, 1976: 7) Yazdığı şiirlerinde, mitolojik öğeleri yaşadığı coğrafyanın potasında eriterek bir kültür bütünlüğü içerisinde ele alır. Şiirlerinde yalnız Yunan mitolojisine özgü mitolojik unsurlardan faydalanmaz; Nev-Yunânîlik, Mavi Anadoluculuk fikri hareketlerine benzer bir şekilde medeniyet bütünlüğünü, kültür bütünlüğü olarak görerek Türk, Fars gibi bu topraklara hâkim olmuş medeniyetlerin de mitolojilerini ortak bir kültür dairesi içinde okuyucuya sunar. Behçet Necatigil, Sutüven'in Türk şiirindeki yerini *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü* kitabında "Lirizminin ve söyleyişinin kuvveti, yerine göre halk şiirimizdeki kalıcı imkânlardan ve Yunan mitologyasından iyi faydalanışı ile hiç kitap çıkarmadığı, dergilerde çok az görüldüğü hâlde, unutulmayan şairlerimiz arasına girdi." (Necatigil, 2016: 353) şeklinde belirtir.

METAFOR KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

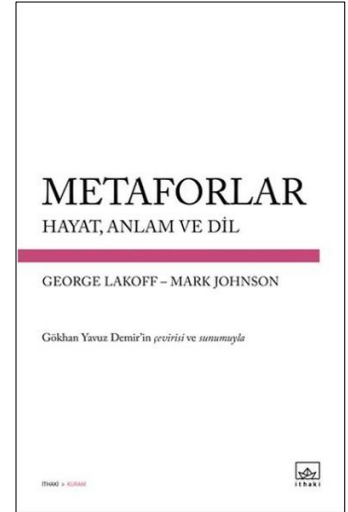
Metafor kavramı, Aristoteles'in *Poetika*'daki düşünceleri etrafında şekillenmiş ve günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından farklı açıklamalarla izah edilmeye çalışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Köken itibarıyla Yunanca olan ve dilimize Fransızcadan geçen metafor kelimesi, "Meta" ve "Pherein" kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşur ve sözlük anlamı olarak "öteye taşımak, aktarmak" anlamlarına gelir (Tunç, 2018: 15). Bir üst dil oluşturan ve özellikle soyut ya da anlatılması güç duygu ve durumları ifade etme aracı olarak kullanılan metaforun tarihsel kökeni antik Yunan'a kadar uzanır (Eke, 2017:20). Aristoteles *Poetika* isimli eserinde bu kavramı

⁴ 1939 yılında Mustafa Seyit Sutüven şiirlerini *Günün Çanağı* ismiyle yayımlamak ister ve "Bir gün inkâr edebilmek hevesiyle basıyorum." diye hazırlık sürecinde oluşturduğu dosyaya not düşer. Bilinmeyen bir sebeple şiir kitabını yayımlama isteğinden vazgeçer (Sutüven, 1976: 5).

“bir sözcüğün anlam aktarması yoluyla kendi anlamının dışında başka bir anlama gelebilecek şekilde kullanılması” olarak açıklar (Aristoteles, 2020: 61). Aristoteles’in üzerinde durduğu “iki unsur arasındaki ilişkinin sonucu gerçekleşen anlam aktarımı” metafor kavramı üzerine yapılan edebiyat çalışmalarının ortak kabul noktasıdır. Henry L. Roediger *Memory Metaphors in Cognitive Psychology* adlı çalışmasında, metaforun esasını insanların anlamlandıramadığı olgular, durumlar karşısında onları daha tanıdık gelen unsurla ilişkilendirmesi olarak açıklar (Aktaran Tunç, 2018: 15). Richards 1936 yılında yayınladığı *Philosophy of Rhetoric (Retorik Felsefesi)* adlı kitabında “iki unsur arasındaki ilişkiyi” terminolojik terimler oluşturarak açıklamaya çalışır. Richards, bir metaforu iki terim arasındaki ilişkinin ortaya konması olarak yorumlar ve bu terimleri konu terim ve araç terim olmak üzere isimlendirir (Draaisma, 2018: 30). Burada konu terim daha az bilinen veya anlamlandırılmakta zorluk çekilen unsurken, araç terim ise konu terimin anlamlandırılmasında kullanılan ve anlamı başka bir bağlama taşıyan somut unsurdur. Örneğin, “Aşk dipsiz bir kuyudur.” metaforunu ele alalım. Buradaki söz konusu metaforda soyut bir kavram olan aşk “konu terim” onu anlamlandırmak için kullandığımız somut bir kavram olan dipsiz bir kuyu ise “araç terim”dir. Her iki sözcüğün arasındaki anlamsal paralellik ikisinin de sonunda ne olacağının bilinmemesi üzerine kuruludur. Bu metafor aracılığıyla aşkın bilinmezlikler üzerine kurulu olduğunun ve yaşanacakların önceden kestirilmesinin mümkün olmadığı hususunda bir somutlamaya gidilmiş olur. Bir başka örnek olarak da gündelik dilde sıklıkla kullanılan “Zaman her şeyin ilacıdır.” metaforu ele alınabilir. Söz konusu metaforda, zaman ile ilaç arasında iyileştiricilik açısından anlamsal bir bağ kurularak zaman, kendi anlam bağlamından koparılmış yeni bir anlam düzlemine oturtulmuştur. Örnekte soyut bir kavram olan zaman (Konu terim), somut bir kavram olan ilaç (Araç terim) ile açıklanmaya çalışılmış; geçen zamanın yaşanan acılar üzerindeki etkisi ile ilaç arasında anlamsal paralellik kurulmuştur.

Yapılan son dönemdeki çalışmalarda özellikle de G. Lakoff ve M. Johnson’un *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* isimli çalışmasında metafor kavramının yalnızca edebî alana özgü bir kavram olmadığı, gündelik dilde ve hayatın farklı alanlarında sıklıkla kullanıldığı görüşü ortaya atılmış ve bu görüş genel bir kabul görmüştür. Bunun sonucu olarak da metaforun edebî olanla, şairanelikle ilintili olduğu sınırlayıcı anlayış yıkılarak metaforun gündelik insani iletişimin, düşünme biçiminin bir parçası hâline gelmiştir (Tunç, 2020: 32). Draaisma, metaforların bilişsel olgunlaşmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığı üzerinde durur (2020: 34). Bu düşünceden yola çıkılarak da gündelik metafor kullanımına bilişsel olgunlaşma ve yaşantısal tecrübelerin kaynaklık ettiği söylenebilir. Şairler ise bu gündelik dildeki metaforları zenginleştirerek yeni yaratıcı metaforlar elde ederler.

Özet olarak metafor, bilinmeyen ya da anlamlandırılmakta güçlük çekilen bir sözcüğün her zaman kullanıldığı anlamsal bağlamından koparılarak başka bir anlamsal bağlam zeminine taşınması sonucu sözcüğün başka bir sözcük aracılığıyla daha iyi anlamlandırılması ya da açıklanmasının sağlanması olarak tanımlanabilir.

1-Sutüven

Bir şairin şiir poetikasını çözümleyebilmek için bilinmesi gereken önemli hususlardan biri de onun şiirinin kaynaklarıdır. Mustafa Seyit Sutüven'in beslendiği kaynaklar ve kullandığı temalar düşünüldüğünde şiir yelpazesinin genişliği göze çarpar. Özellikle şairin şiirinin önemli kaynaklarından olan yaşadığı coğrafyayı ve bu coğrafyaya özgü mekânları, şiirlerinde sık sık kullandığı görülmektedir. Bu mekânlardan biri olan Sutüven Şelalesi, şairin inceleyeceğimiz şiirinin ana ilham noktası olarak karşımıza çıkar. Şairin şiirinin ilhamını aldığı Sutüven Şelalesi; Balıkesir ilinin Edremit ilçesinde bulunan Kaz Dağlarının eteklerinde, Zeytinli beldesi sınırları içerisinde bulunur. Halk adlandırmasıyla Sutüven; biçimsel özellikleri düşünülerek kaçan, atlayan, akan su anlamlarıyla ilişkilendirilebilir (Sutüven, 1976: 7).

Şiirin yazılış hikâyesi, Ali Teoman'ın *Çağrı Dergisi*'nde yayımlanan "Mustafa Sutüven'le Konuşma" adlı yazısında şöyle anlatılır:

"Edremit kaymakamı Mithat Kemal Bey, Atatürk'ün Edremit'e teşriflerini bu subaşında değerlendirmek için, vaktiyle Roma'nın, Lidya'nın ozanlarının ilham kaynağını aldıkları bu yerde, medeniyet tarihini Türk tarihi sinesinde toplayacak sesi çağırıyor. Yıl 1934. Şair kişiliğini bulmuş, şelalenin ismi Sutüven. Mustafa Seyit, ocak ve şubatın soğuk günlerinde bu suyun başında oturuyor. Ismarlanan bu şiir, belki de bir taşa yazılıp dikelecek... Ozanımız Sutüven'i yazıyor, ama rahmetli kaymakam, bir hamâsi şiir beklerken, şairin deyimlerinde gizlenmiş vatan sevgisini o gün için belirli bulmuyor. "(Sutüven, 1976: 15)

Sutüven, güzelliğiyle yalnızca Mustafa Seyit Sutüven'e ilham kaynağı olmakla kalmaz, aynı zamanda bu bölgede yaşamış başka sanatçılar da bu doğa güzelliğine kayıtsız kalamazlar. Bu isimlerden biri olan Sabahattin Ali, "Hasan Boğuldu" hikâyesine de kaynaklık eden bu coğrafyada bulunan Sutüven'den "Hasan Boğuldu" hikâyesinde şöyle bahseder:

"İki buçuk metre çapında bir borudan fırlıyormuş gibi bol ve akan coşkun sular, bembeyaz bir kayaya varınca birdenbire boşlukla karşılaşıyorlar, bir an, bir küçük an duruyorlar, sonra geldiklerinden daha müthiş bir hızla derin bir çukura, sade köpük halinde dökülüyorlardı. Orada bir müddet kaynaşıyorlar ve çalkalana çalkalana sağa kıvrılıp, beyaz taşlar üzerinde sekerek, yollarına devam ediyorlardı... Bu çağlayandan bahseden bir şiirin ilk satırları hep dudaklarımda idi:

bir kayadan duman duman,
on yedi metre atlayan
dağ kokusuyla yüklü su...
akması tel tel ince saç,
düştüğü yerde üç kulaç,
mavi su, ak köpüklü su!.." (2018: 112,113)

"Sutüven" şiiri, ilk defa 1934 yılında *Kaynak* dergisinde yayımlar. Bu şiiri bir kitap içinde ise ilk defa altında 1934 tarihiyle, Mehmet Behçet Yazar'ın *Genç Şairlerimiz ve Eserleri* isimli antoloji kitabında görürüz (Sutüven, 1976: 10). Yazıldığı dönemde büyük yankı uyandıran "Sutüven" şiirini İnci Enginün, Yunan mitolojisinden yararlanılarak yazılan en güzel şiir olarak değerlendirir (Enginün, 2009: 69).

İncelenecek ilgili metin şöyledir:

Sütüven⁵

“Bir kayadan duman duman
On yedi metre atlayan
Dağ kokusuyla yüklü su.

Boşluğa fırlayınca, saç
Düştüğü yerde üç kulaç
Mavi su, ak köpüklü su.

Şi'rin elindesin bugün
Eski masalların bütün
Canlanacak birer birer.

Akhalılar da bir zaman
Şair, ilâhe, kahraman,
Şi'rini burda içtiler.

Hepsi tapardı rengine,
Rastlamamıştı dengine,
Hiçbiri, mor Tesalya'da.

Öyle füsunludur bu yer
Şi'rine borçludur Homer
Çünkü senindir İlyada.

Eski, uzun zamanların,
Tığ gibi kahramanların
Türküsdür sesin henüz.

Dağda hayat uyandıran
Taşları duygulandıran
Bir son ilâhesin henüz.

Afrodit olmadan ilâh
Dağdan inerdi her sabah
Elde gümüş hamam taşı.

⁵“Sütüven” şiiri, farklı kaynaklarda çeşitli değişikliklerle karşımıza çıkmaktadır. İncelenecek şiir olan *Mustafa Seyit Sütüven'in Bütün Şiirleri*'ndeki “Sütüven” metni ile Mehmet Kaplan'ın *Şiir Tahlilleri 2* isimli eserindeki tahlil ettiği metin arasında on yerde farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıklar bazen bir kelime, bazen bir dize şeklinde görülmektedir. Hatta bazı değişiklikler şiirin anlamını değiştirecek boyuttadır. Yine bu iki şiir metni arasında üçlük sayısındaki farklılıklar göze çarpar. *Bütün Şiirleri*'nde yirmi iki üçlükten oluşurken *Şiir Tahlilleri 2* isimli eserde yirmi üçlük mevcuttur. Yine farklı kaynaklarda da benzer değişiklikler bulunduğu görülmektedir. Behçet Necatigil, bu durumun sebebinin Sütüven'in bir yerde yayımladığı şiirini, yıllar sonra değişiklik yaparak yeni bir şiir gibi yayımlamak âdetinde olmasıyla açıklar (Sütüven, 1976: 17).

Burda çıkardı örtüden
Kimseye gösterilmeyen
Gerdanı, göğsü, kalçası.

Altına mavi mermerin,
Üstüne ak köpüklerin
Kurt gibi saldırırdı hep.

Kimseye belli etmeden,
Hırsla kucakladıkça sen,
Göğsünü kaldırırdı hep.

Burda Moğol, Yunan, Mısır,
Med, Roma, Türk, asır asır
Taptı döküldüğün yere.

Tanrıların konakları,
Orduların otakları
Burda ererdi göklere.

Söylediğim masal değil;
Atları, kahraman Aşil
Burda sulardı bir zaman.

Burda gezerdi Keykubad,
Burda keserdi Mihridat,
Burda içerdi Antuvan!

Göğse nasıl batarsa dış
Öyle derinden işlemiş
Taşlara Hektor'un izi.

Söyle, bugün niçin, neden
Bunca ilâhlığınla sen
Kulluğa almadın bizi?

Hâlbuki bir Yunan kadar,
Hüsnüne her tapan kadar
Tapmayı biz de anlarız.

Bizleri başka görme sen;
Hüsnü, Hudâ kadar seven
Gönlü temiz adamlarız.

Hepsini at da bir yana,
Bari o günlerin bana
Şi'rini söyle tatlı su.

Şi'rini, geldiğin yerin
Şi'rini, eski günlerin
Söyle, köpük kanatlı su!"
(1976: 23,24,25,26)

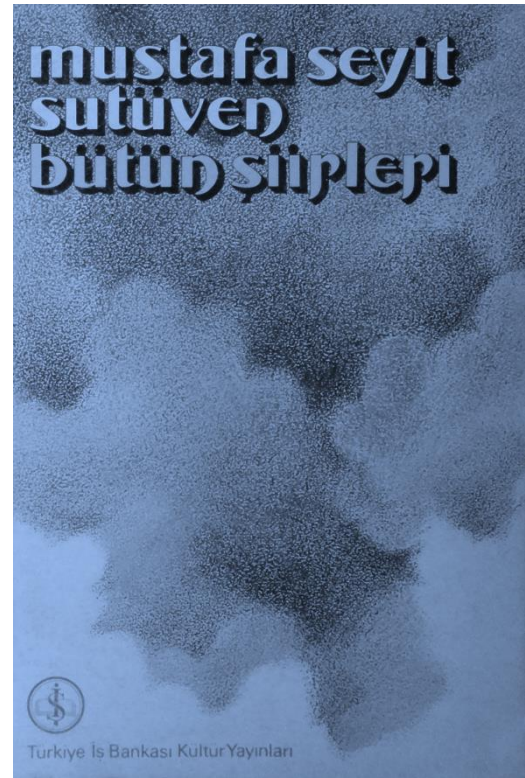
Çalışmanın bundan sonraki kısmında şairin "Sütüven" şiiri, suyun metaforik kullanımları açısından incelenecek ve şair tarafından suya addedilen metaforik anlamlar ışığında şiir çözümlenmeye çalışılacaktır.

2- "Sütüven" Şiirinde Su Unsurunun Metaforik Kullanımları

Su, çağrışımsal zenginliği ve sembolik özellikleriyle her kültürde kendine yer edinmiş, hem günlük dilde hem de edebî alanda sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İmgesel zenginliğiyle halkın tahayyülünde "su gibi akıp geçti, su gibi azil ol, su gibi ezberlemek, o köprü'nün altından çok sular geçti" gibi birçok metaforik kullanımı olan su, hem geleneksel⁶ hem de modern Türk şiirinde poetik ve siyasi görüşü birbirinden farklı birçok şair tarafından her dönemde sıklıkla tercih edilen bir metafor olmuştur (Tunç, 2020: 75). Bu şairlerden biri olan Mustafa Seyit Sütüven;"Sütüven" şiirinde suyun imgesel zenginliğinden yararlanarak suyla "Bellek", "Zaman", "Mitoloji" arasında anlamsal paralellikler kurarak bu sözcükleri kendi anlamsal bağlamından koparmış onlara yeni anlam katmanları kazandırmıştır.

A-Bellek-Su İlişkisi⁷

"Bellek Sudur." geleneksel metaforu hem geleneksel hem de modern şiirimizde birçok şair tarafından sıklıkla tercih edilen bir metafordur. Gökhan Tunç, *Şiir ve Bellek: Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforları* adlı çalışmasında Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Hâşim, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi modern Türk şairlerinin suyu bellekle nasıl ilişkilendirdiklerini örneklerle beraber ortaya koyar ve aynı eserde şairlerin belleğin farklı özelliklerini ortaya çıkaran metaforları oluştururken çevrelerindeki unsurlardan ilham aldıkları savını ortaya atar (2020: 16). "Sütüven" şiiri düşünüldüğünde bu savın Mustafa Seyit Sütüven içinde geçerli olduğu söylenebilir. O da ilhamını Kaz Dağı'nın eteklerinde gürül gürül akan bir şelaleden alarak onu bellekle ilişkilendirir.

⁶ Nagehan Uçan Eke (2017) Klâsik Türk Edebiyatında Metaforik Üslûp, Ankara: Akçağ Yayınları, s.164-165. Su metaforunun Divan şairleri tarafından kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Nagehan Uçan Eke, Sinan Paşa'nın "İşk bir bahirdür ki ka'rı ezeldür, sâhili ebed; ışk bir deryâdur ki lüccesi vü kenârı sermed" beytini "Aşk Denizdir." metaforu üzerinden inceler.

⁷ Çalışmanın ana fikri ve özellikle belleğin suyla olan ilişkisinin ele alındığı çalışmanın bu bölümü, Gökhan Tunç'un *Şiir ve Bellek, Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforları* adlı eserinden esinlenilerek oluşturulmuştur.

Draaisma, *Bellek Metaforları: Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi* isimli eserinde metaforu kullanan kişilerle çevrelerinde belleğin gizli süreçlerini muhafaza eden metaforlar kullandığını ve edebî-bilimsel inşalar olarak metaforları bir çağın, bir kültürün yansımaları olarak görür (Draaisma, 2017: 21). Sutüven şiirinde de şelaleden akan suyun biriktiği gölet, bu işlevi görmektedir. Şair, burada mekânın belleği olarak Sutüven Şelalesi'ni seçerek suyun döküldüğü durgun göleti, suyun bellekle anlamsal ilişkisi olan yansıtma işlevi üzerinden çağın ve kültürün yansımalarının gün yüzüne çıkarıldığı bir bellek olarak ele alır ve Sutüven'i hafıza mekânı olarak seçer.

"Bir kayadan duman duman
On yedi metre atlayan
Dağ kokusuyla yüklü su.

Boşluğa fırlayınca, saç
Düştüğü yerde üç kulaç
Mavi su, ak köpüklü su.

Şi'rin elindesin bugün
Eski masalların bütün
Canlanacak birer birer." (s.23)

Sutüven'in fiziksel özelliklerinin anlatıldığı ve pitoresk bir tabiat manzarasının sergilendiği şiirin giriş kısmında köpükler çıkararak dökülen akan su bir nevi yaşantıların taşıyıcısı işlevinde kullanılmıştır. Akan su, taşıdığı bu yaşantıları gölete doldurur ve gölet anıların depolandığı bir bellek olarak sembolize edilir. Su, bu topraklarda yaşanan her şeyin tanığı ve o bölgede yaşamış olan tüm medeniyetlerin ortak geçmişlerinin depolandığı kolektif bir belleği temsil eder. Böylelikle bu medeniyetlerin sembolik anlamları Sutüven'de toplanmış olur. Şair; bu bölümde kullandığı eski masal kelimesiyle bu toprakların mitlerini, efsanelerini, destanlarını, inançlarını ifade eder ve bunların hepsini muhafaza edenin de su olduğuna dair bir gönderimde bulunur. Yine bu bölümde kullanılan canlanacak kelimesinin hatırlama işleviyle kullanıldığı görülmektedir. Şair, bu dizelerde şiir aracılığıyla geçmişe yapılacak bir serüvenin başlayacağını ifade eder.

"Akhahılar da bir zaman
Şair, ilâhe, kahraman,
Şi'rini burda içtiler.

...
Öyle füsunludur bu yer
Şi'rine borçludur Homer
Çünkü senindir İlyada.

...
Burda Moğol, Yunan, Mısır,
Med, Roma, Türk, asır asır
Taptı döküldüğün yere." (s.23,24)

Şair, şiirin bundan sonraki kısmında bu tarihsel yolculuğu Homer'in *İlyada*'sından başlatır. Sonrasında buraya hâkim olan medeniyetleri ve onların inançlarını, kültürlerini bize Sutüven aracılığıyla aktarır. Homer'in *İlyada*'sında bahsettiği Troya Savaşı'nı başlangıç olarak düşündüğü-

müzde ki bu da geç Tunç Çağı'nın sonlarına gelmektedir, şiirin yazıldığı döneme kadar yaklaşık üç bin yılı kapsayan bir zaman diliminden bahsedildiği düşünülebilir. Bu üç bin yıllık geçmiş (*İlyada*'da geçen mitolojik anlatılarla daha eskilere de götürülebilir) şair tarafından hafıza mekân olarak seçilen Sutüven'de saklıdır. Bu coğrafyaya hâkim olan Yunan, Med, Roma, Mısır, Türk gibi medeniyetlerinin bu coğrafyada bıraktığı izler bir potada eritilerek Sutüven'de somutlaştırılır. Böylelikle insanın tabiatla bütünleştiği mitolojik zamanlardan tarihselliğe geçiş serüveni adı geçen kavimler aracılığıyla okuyucuya sunulur.

"Hepsini at da bir yana,
Bari o günlerin bana
Şi'rini söyle tatlı su.

Şi'rini, geldiğin yerin
Şi'rini, eski günlerin
Söyle, köpük kanatlı su!" (s.26)

Şiirin son kısmında "Bellek Sudur." geleneksel metaforunun tekrar ele alındığı görülür. Burada sorduğu soruyla şair sudan, yaratılışın başlangıcının cevabını ister. Şair, yaratılış mitolojilerini de göz önünde bulundurarak yaşamın sudan, suyun üstündeki köpükten başladığını düşünerek bu cevabın Sutüven'de saklı olduğu düşünür. Böylelikle suyun çok daha eski zamanların, yaratılışın kodlarını taşıyan bir bellek olduğu düşüncesini okuyucuya imler. Son dönemde suyun hafızası üstüne yapılan araştırmalarda suyun gerçekten belleği olduğuna dair olan bulgular⁸(aktaran Tunç, 2020: 77) düşünüldüğünde şairin suyla bellek arasında bir ilişki kurmasını daha da dikkat çekici kılmaktadır.

B-Zaman-Su İlişkisi⁹

Zaman mefhumu "akıp gitmesi" yönüyle hem gündelik dilde hem de edebiyatta sıklıkla suyla ilişkilendirilmektedir. Gündelik dilde kullanılan "su gibi geçti, bu köprünün altından çok sular aktı, akan su şişeye dönmez" deyimlerinin zamanın akışkanlık ilişkisiyle ortaya çıkan metaforik kullanımlar olduğu görülmektedir. Zaman akıp gider, su da akıp gider öyleyse zaman ile su arasında "akıp gitme" işlevi açısından bir benzerlik ilişkisi vardır ve bu da bizi "Zaman Sudur." ya da "Zaman Bir Nehirdir." metaforlarına götürmektedir. Bu metaforların zaman kavramını somutlaştırmak için Türk edebiyatında sıklıkla tercih edildiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemi mistik şairlerinden olan Necip Fazıl Kısakürek bu metaforu "Heykel" şiirinde şöyle kullanır:

"Yıllar bir gözyaşı olup da kaymış
Bu eski heykelin yanaklarında
Yapraktan saçını yerlere yaymış
Sonbahar ağlıyor ayaklarında"(Kısakürek, 1998: 324)

⁸ Banes, Neva Çiftçioğlu (04.01.2016), "Suyun Hafızası" [<https://www.haberturk.com/saglik/haber/1175966-suyun-hafizasi>] [Erişim tarihi: 15.11.2021]

⁹ Bu bölümde seçilen örnek şiirler, Hümevra Yuva'nun *Türk Şiirinde Zaman Teminin Değişimi* adlı çalışmasından faydalanılarak kullanılmıştır.

Şair, bu dizelerde akıp hızla geçen yılları gözyaşıyla somutlaştırarak bu yılların insan üzerinde bıraktığı etkiyi sonbahar aracılığıyla sembolize ederek okuyucuya sunar. Yine Necip Fazıl'ın "Yağmur" isimli şiirinde yağmuru zamanla ilişkilendirdiği görülmektedir:

"Bu yağmur, bu yağmur bu kıldan ince,
Nefesten yumuşak yağın bu yağmur.
Bu yağmur, bu yağmur bir gün dinince,
Aynalar yüzümü tanımaz olur." (Kısakürek, 1998: 300)

Bu dizelerde hızla geçen zamanı karşılamak için yağmur metaforu kullanılmıştır. Bu metafor aracılığıyla geçen zamanın kişi üzerindeki tahrip edici etkisi ayna aracılığıyla ifade edilir. İkinci Yeni şairlerinden Edip Cansever de suyu zamanla ilişkilendirerek kullanan şairlerdendir. Hızla geçen yılı ve ruh hâlini anlattığı "Bir Su Yılı Denebilirdi" şiiri şöyledir:

"Bir su yılı denebilirdi geldi geçti
Üstünde durmuyorum
Terledim bulanık baktım
Ne varsa kendiliğindendi
Hemen hemen evden çıkmadım" (Cansever, 2011: 142,143)

Verilen örneklerde görüldüğü gibi modern Türk şiirinde suyun zamanla ilişkilendirilmesi akıp gitmesi üzerine kuruludur ve su hareketli bir unsur olarak ele alınır. Bu da üzerinde durulması gereken önemli bir hususun da suyun mahiyeti olduğunu ortaya koyar. Gaston Bachelard, *Su ve Düşler* isimli kitabında suları karakteristik mahiyetlerine göre berrak sular, ilkbahar suları, akan sular, derin sular, durgun sular ve ölü sular olarak sınıflandırmaktadır. Bachelard, durgun suyu daha çok yansıtma işleviyle ele alırken akan suyu, Heraklitos'un "Aynı ırmakta iki defa yıkanılmaz." sözü üzerinden zamanla ilişkilendirir (Bachelard, 2016: 13). Akan suyun hareket hâlinde olması, üzerinde bir iz bırakmamasına neden olmakta ve görüntüleri yansıtma gücünü yitirmesine sebep olması onun daha çok unutmaya ilişkilendirilmesine sebep olur. Durgun sular ise yansıtma özelliği taşımaları dolayısıyla daha çok bellekle ilişkilendirilirler (Tunç, 2020: 80). Akan su, depolama işlevine sahip olmaması sebebiyle yalnızca taşıyıcıdır ve akıp gitme, bir daha geri döndürülemez özellikleri açısından zamanla ilişkilendirilir. Sutüven'in fiziksel özelliklerinin anlatıldığı ilk iki üçlüğe bakıldığında coşkun bir şekilde köpükler çıkararak akan bir suyla karşılaşılır. Sutüven şiirinde suyun belleği somutlaştırmada kullanıldığı gibi zaman mefhumunu da somutlaştırmak için kullanıldığı görülmektedir. Şelalenin gölet kısmının "Bellek Sudur." kavramsal metaforuyla ele alındığı düşünüldüğünde bu hızla gölete anıları dolduran coşkun akan suyun zamanı sembolize ettiği söylenebilir. Zaman hızla akıp gitmekte, içinde biriktirdiği anıları da belleğe aktarmaktadır.

Yukarıda verilen Türk edebiyatının farklı ekollerine ait şairlerin şiir örnekleri ışığında şairin Sutüven şiirinde suyla zaman arasında kurduğu metaforik ilişki açısından geleneğe eklemlediği görülmektedir.

C-Mitoloji-Su İlişkisi

Mustafa Seyit Sutüven, suyu mitolojiyle ilişkilendirme hususunda Türk edebiyatında Cumhuriyet dönemi şairleri içinde özgün bir yere sahiptir. Kendisinden önce de Türk şiirinde mitoloji-

nin su ile ilişkilendirildiği örneklere rastlanılmaktadır. Gülşen Sezen, *Klasik Türk Şiirinde Su* isimli kapsamlı doktora tezinde birçok divan şairinin suyu mitolojiyle ilişkilendirdiğini örneklerle açıklar. Bu örneklere bakıldığında suyun daha çok klasik Türk şiirinde Fars ve İslami mitolojilerle ilişkilendirilerek kullanıldığı görülmektedir. Mustafa Seyit Sutüven'i bu hususta özgün kılan ise beslendiği kaynağın daha çok Antik Yunan mitolojisi olmasıdır. Sutüven'in şiirinde suyu Antik Yunan mitolojisiyle nasıl özgün bir şekilde ilişkilendirdiğine geçilmeden önce Yunan mitolojisinin "Sutüven" (1934) şiirinin yazıldığı döneme kadar Türk edebiyatındaki serüvenine kısa bir göz atmak yerinde olacaktır:

Mustafa Seyit Sutüven

Türk edebiyatında Yunan mitolojisine olan ilginin kökleri Tanzimat'a kadar gider. Birkaç telif ve çeviri eserle sınırlı olan bu ilgi özellikle Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin 1912 yılında ortaya attıkları Nev-Yunânîlik düşüncesiyle beraber giderek artar. Nev-Yunânîlik hareketi, mütareke dönemiyle aynı yıllarda etkin olması sebebiyle çok uzun soluklu olmasa da özellikle Cumhuriyet dönemi şairlerinin Antik Yunan mitolojisine ilgi duymalarında önemli bir etkisi olmuştur. Özellikle "Persefon şairi" olarak da bilinen Cumhuriyet dönemi şairlerinden olan Salih Zeki Aktaybu düşüncenin de etkisiyle eserlerinde Yunan mitolojisini yoğun bir şekilde kullanır. Türk edebiyatında hiçbir sanatçının edebî ürünlerinin biçimlenmesinde mitolojik unsurların etkisi

Aktay'ın eserlerinde olduğu kadar yoğun değildir (Şahbaz, 1999: 16). Özellikle 1930'da yazmış olduğu *Persefon* isimli şiir kitabının sadece Yunan mitolojisinin üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Yunan mitolojisini yoğun bir şekilde kullanan dönemin diğer bir şairi de Mustafa Seyit Sutüven'dir. Özellikle makalenin de konusu olan 1934 yılında yazılan "Sutüven" şiiri bu açıdan dikkate değer bir eserdir. Makalenin bundan sonraki kısmında Sutüven'in suyu, Antik Yunan mitolojisiyle nasıl ilişkilendirerek kullandığı üzerinde durulacaktır.

Yaşamın temel kaynağı olan suyun, toprakla¹⁰ beraber birçok antik kültürde dişil bir nitelikte ele alındığı görülmektedir. Su; bu niteliği aracılığıyla yaratmayla, doğurganlıkla ilişkilendirilerek çeşitli kültürlerin kozmogoni mitlerinde kendisine önemli bir yer edinmiştir. Örneğin Altay Yaratılış miti "Evvelce yalnız su vardı." diyerek başlar (Seyidoğlu, 2014: 37). Yine Hint kültürünün değerli kaynaklarından olan Veda metinlerinde suya verilen ad "mâtritâmâh", yani "annelerin en yücesi" anlamında kullanılır (Saydam, 1997: 117). Antik Yunan filozoflarından olan Miletos'lu Tha-

¹⁰ Hesiodos, Yunan mitolojisinde evrenin oluşumunu ve tanrıların doğuşunu anlattığı *Theogonia* isimli eserinde evrenin oluşumundaki temel maddenin toprak olduğunu söyler. Toprak Ana olan Gaia yaratma yetisine sahiptir ve yeryüzünde var olan her şeyin temelinde o vardır (Hesiodos, 2021: 7).

les yaşamın kaynağındaki temel madde olarak düşünülen “Arkhe” kavramının su olduğunu söyler¹¹. İslam felsefesinde Anâsır-ı Erbaa düşüncesine göre kâinatın oluşumunda dört unsurun rolü vardır ve bu dört unsurdan biri sudur. Görüldüğü üzere birçok kültürde suyun yaratma ve doğurganlıkla ilişkilendirdiği görülmektedir. Su, böylelikle yaratıcı “potansiyel”in, doğurganlığın, ana rahminin sembolü olarak görülür (Saydam, 1997: 117). Mustafa Seyit Sutüven’in incelenen şiirinde özellikle Yunan mitolojisinden faydalandığı görülmektedir. Şair, Yunan mitolojisinde suyun yaratma ve doğurganlık özelliğinin vurgulandığı mitlere gönderme yaparak Sutüven’i bu mitik karakterlere hayat veren, ilahilik vasfı veren bir mekân yani ana rahmi olarak ele alır. Afrodit bu suların ak köpüklerinde ilahelik vasfına erişir ve ak kanatlı Pegasus bu sulara doğar. Şiirde geçen doğurganlık ve yaratma vasfı olan ak köpüklü su motifi; birçok destan, mit ve efsanede kendine yer bulur. İbrahim Dilek *Mitolojilerde ve Türk Destanlarında Köpük* adlı makalesinde bu konuya şöyle değinir:

“Dünya mitolojilerinde, özellikle teogoni mitlerinde doğum ile köpük arasındaki bağ çok açıktır. Bu mitlerde deniz, bebeğin içinde yüzdüğü “amniyon sıvısı”nı, daha genel anlamda “rahim”i, köpük ise “sperm”i imler. Bu imlemeyi kan-sperm, su-köpük şeklinde eşleştirmek de mümkündür. Yaşamın ve döllemenin rengi olan kırmızı, söz konusu tanrılar olunca beyaza döner.”(2018: 68)

Şiirin üç yerinde köpük, ak köpük sözcükleriyle karşılaşıldığı görülmektedir. Şiirin ikinci üçlüğünde geçen ak köpük kelime grubunun Sutüven’in fiziksel özelliklerini anlatan bir sıfat olarak kullanılmış olduğu görülür.

“Boşluğa fırlayınca, saç
Düştüğü yerde üç kulaç
Mavi su, ak köpüklü su.”(s.23)

Şiirin ilerleyen bölümlerinde ise Afrodit ve Pegasus’u çağrıştıran ak köpük, ak kanatlı su sözcükleriyle beraber okuyucuya farklı anlam kapıları aralanmış olur. Şiirde Afrodit’in ilahilik vasfını Sutüven’in ak köpüklü suyu aracılığıyla kazandığı anlatıldığı bölüm şöyledir:

“Afrodit olmadan ilâh
Dağdan inerdi her sabah
Elde gümüş hamam taşı.

Burda çıkardı örtüden
Kimseye gösterilmeyen
Gerdanı, göğsü, kalçası.

Altına mavi mermerin,
Üstüne ak köpüklerin
Kurt gibi saldırırdı hep.

Kimseye belli etmeden,
Hırsla kucakladıkça sen,
Göğsünü kaldırırdı hep.”(s.24)

¹¹Karlığa, H. B. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Anasır-ı Erbaa Maddesi.

Şiirde önceki bölümlerde dişil özellikleriyle belirtilen su, burada ilk defa eril bir nitelik kazanır ve Afrodit'e kurt gibi saldırır. Köpüğün teogoni mitlerinde genellikle spermi simgelediği düşünüldüğünde burada ilahi bir birleşmenin olduğu söylenebilir. Bu birleşme sonucunda ilahi bir varlık ortaya çıkar. Ayrıca aşk, güzellik ve cinsellik tanrısı olarak bilinen Afrodit¹² isminin Yunanca "aphros" (köpük) kelimesinden türediği (Erhat, 2013: 42) de düşünüldüğünde Tanrıçanın köpükten ilahelik kazanması fikri gayet uygun gözükmektedir. Fikrimize ek olarak Afrodit'in Doğu kökenli bir tanrı olması ve Yunan mitolojisine sonradan dâhil olması ile ilahiliğini sonradan kazanması arasında da bir bağ kurulabilir.

Afrodit'in doğumunun çeşitli anlatılarda köpüklü suyla ilişkilendirildiği görülür. Hesiodos'a göre Afrodit, Kronos'un babası Uranos'un hayâlarını bir tırpanla kesmesi sonucu Uranos'un hayâlarından akan ak köpüklerden doğmuştur. Afrodit'in doğumunu Hesiodos şöyle anlatır:

"Ak köpükler çıkıyordu tanrısal uzuvdan:
Bir kız türeyiverdi bu ak köpükten.
Önce kutsal Kythera'ya uğradı bu kız,
Oradan da denizle çevrili Kıbrıs'a gitti.
Orada karaya çıktı güzeller güzeli tanrıça,
Yürüdükçe yeşil çimenler fışkırıyordu
Narin ayaklarının bastığı yerden.
Aphrodite dediler ona tanrılar ve insanlar
Bir köpükten doğduğu için." (2021: 10)

Görüldüğü üzere şairin, bu Theogonia mitosundan etkilendiği açıkça görülmektedir. Bu ilahilik kazandırma süreci aşağıdaki dizeler göz önünde bulundurulduğu farklı bir bakış açısıyla da ele alınabilir.

"Dağda hayat uyandıran
Taşları duygulandıran
Bir son ilâhesin henüz." (s. 24)

Bu dizeler ve ikinci parçadaki "saç" benzetmesiyle şair, su ile kadın arasında bir ilişkinin olduğu gönderiminde bulunur. Su, burada yaşamı temsil eden bir ilahe varlık vasfına bürünür. Bu dizeler, Tanrılar panteonu ortaya çıkmadan önceki dönemlerdeki inanç sisteminin temelini oluşturan doğa kültü ile açıklanabilir. Suyun yaşamın kaynağında yer aldığı düşünüldüğünde ve çeşitli medeniyetlerde bununla ilgili anlatılar olduğu düşünüldüğünde bunun yanlış bir düşünce olmadığı söylenebilir. Özellikle bu dönemlerde Anadolu'da hüküm süren Frig gibi kültürlerin panteonlarında ana tanrıça kültü olan Kibele'nin, bereketi ve doğurganlığı simgelediği de düşünüldüğünde bu bölgede anaerkil bir tanrısal yapının geçmiş dönemlerde hâkim inaniş olduğu söylenebilir. "Bir son ilâhesin henüz" dizesi de yorumlandığında görünüşte biçimsiz olan ve doğa kültüründe önemli bir inanç kaynağı olan suyun inanç sistemindeki yerini Antik Yunan mitolojisinin Afrodit gibi antropomorfik tanrılarına bıraktığı çıkarımında bulunulabilir.

¹² Bu tanrıçanın doğumu üzerine iki anlatı vardır. Homeros'a göre Zeus ve Dione'den doğmadır. Hesiodos'a göre bu tanrıça denizin köpüklü dalgalarından doğmuştur. Tanrıça Aphrodite, Tanrı Uranos'un, Kronos'ça kesilen erkeklik organı denize düşünce, saçtığı köpüklerden doğmuştur. Ama Homeros böyle bir efsaneden söz etmez (Erhat, 2013: 42).

Şiirin son dizesinde köpük kanatlı su diye gönderimde bulundurulmuş mitolojik karakterin Pegasus olduğu görülmektedir.

“Şi'rini, geldiğin yerin

Şi'rini, eski günlerin

Söyle, köpük kanatlı su!”(s. 26)

Pegasus, Perseus'un kafasını kestiği Medusa'nın yere damlayan köpüklü kanından doğmuş kanatlı beyaz bir at olarak tasvir edilen mitolojik bir karakterdir. İsminin kökeni de Yunanca tekil olarak kaynak anlamına gelen *pege*, çoğul olarak sular anlamına gelen *pegepegai*'den almaktadır. Okeanos'un sularından doğduğu için bu adı almıştır (Hesiodos, 2021: 256-257). Bu doğuş Hesiodos'un *Thegonia (Tanrıların Doğuşu)* adlı eserinde şöyle anlatır:

“Perseus kestiği zaman kafasını

Khrysaor'la Pegasus çıkıverdi kanından

Biri deniz kıyısında doğduğu için

Öteki elinde kılıç tuttuğu için

Almışlardı Pegasus'la Khrysaor adlarını.”(2021: 13,14)

Görüldüğü üzere şairin burada Pegasus'un köpükten doğumuna bir gönderimde bulunduğu görülmektedir. Yukarıda örneklendiği gibi suyun mitolojik anlatılardaki ilahî yanı ve canlıların yaşamını sürdürebilmesi için temel gereksinim olması suya canlandırma, yaratma ve doğurganlık vasfının addedilmesini sağlar. Bunun sonucu olarak da yaratıcı, ana rahmi ile suyun arasında “can verme, canlandırma, doğurganlık” ilişkisi kurulmuş, yaratıcı ve ana rahmi su üzerinden somutlaştırılmıştır. Bu da okuyucuyu arkaik “Yaratıcı Sudur.” metaforuna götürür. Şiirde mitolojiyle ilişkilendirilecek bir başka hususta suyun ilham verici niteliğidir.

“Şi'rini, geldiğin yerin

Şi'rini, eski günlerin

Söyle, köpük kanatlı su!”(s.26)

Şiirin son kısmında gönderimde bulunulan Pegasus aracılığıyla Sutüven, Yunan mitolojisindeki Hippokrene¹³ pınarıyla özdeşleştirilir. Yunan mitolojisinde kanatlı at Pegasus'un ayağını yere vurmasıyla yerden fışkırarak oluşan bu pınar; etrafında Musaların¹⁴ şarkılar söylediği, şairlere esin kaynağı olan bir yer olarak düşünülür. Şairin de burada Sutüven'den ilham isteyerek yaratılışın şiirini yazmak isteğinde olduğunu çıkarılabilir. Yine suyun sanatta yaratıcılığın ana kaynağı olmasıyla ilişkili bir başka Yunan miti de Mnemosyne ile ilgilidir. Hatırlama tanrıçası olarak da geçen Musaların annesi olan Mnemosyne, aynı zamanda unutma ırmağı olan Lethe'nin bir zıddı olan bir ırmak olarak da tahayyül edilmiştir. Onun köpük köpük çağlayarak akan suyunda geçmiş yaşantıların izleri vardır. Onun suyundan içen şair bu geçmiş yaşantıların izlerini kendinde toplayarak ilhama ulaşabilirdi (Sanders, 2013: 15).

¹³ Hippokrene, at pınarı anlamına gelen bu yer Helikon Dağında, Musa'ların kutsal koruluğundaki bir pınardır. Pegasus'un ayağını yere vurmasıyla yerden fışkıran bu suyun çevresinde Musa'lar toplanır, ezgi söyler, dans ederlermiş. Pınarın suyu şairlere esin kaynağı olurmuş (Erhat, 2013: 145).

¹⁴ Antik Yunan'da ozanlara ilham veren esin perileridir. (Erhat, 2013: 208). Hesiodos'un Thegonia eserinde Zeus ve bellek tanrıçası Mnemosyne'nin dokuz kızı olarak geçerler. Musalar hem yaratıcılık gücü hem de akıl ve düşünceyle ilişkilidirler. Tanrıların tüm şenliklerinde ezgi söylerler. Hemen hemen hiçbir şair yoktur ki Antik Yunan'da onları anmadan şiir yazamaz. (Hesiodos, 2021: 250-251)

“Öyle füsunludur bu yer
Şi'rine borçludur Homer
Çünkü senindir İlyada.”(s.24)

Yukarıdaki dizelere bakıldığında yine su ile ilham arasında ilişki kurulduğu görülür. Şair, Homer'e ilhamını Sutüven'in büyüğü atmosferinin verdiğini söyler. Şair, Homer'in İonyalı olduğu tezi düşünerek Homer'in yaşadığı dönemden 300-400 yıl önce yaşanmış olan efsanevi Troya Savaşı'nı konu edindiği eseri İlyada'yı sanki oradaymışçasına yazmış olmasının sebebinin suyun belleğinin ilham aracılığıyla kendisine geçmiş olmasıyla açıklar. Verilen örneklerde bakıldığında ilhamın mitolojik anlatılarda suyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Suyun işaret ettiği anlam düşünüldüğünde su, ilhamla özdeşleştirilerek somutlaştırılır. Bu da okuyucuyu “İlham Sudur.” metaforuna götürür.

SONUÇ

Mustafa Seyit Sutüven, Türk şiirinin yaşadığı coğrafyayı şiirlerine yansıtan önde gelen şairlerden biridir. Yaşadığı coğrafyadaki mekânlardan biri olan Sutüven Şelalesi'nden esinlenerek oluşturduğu “Sutüven” şiiri, çağrışımsal zenginliğiyle dikkat çekici bir eserdir. Özellikle şairin bu şiirinde, Türk şiirinde yaygın bir metafor olarak kullanılan suyun imgesel zenginliğinden çok iyi yararlandığı görülür. Suyu bellek, zaman ve mitolojiyle ilişkilendiren şair; suyu anlamsal düzleminden koparak onu yeni ve zengin bir imgelem düzlemine oturtur. Şiirde su; taşıyıcılık ve depolama işleviyle bellekle, akıp gitme işleviyle zamanla, yaratıcılık ve ilham işleviyle de mitolojiyle ilişkilendirilmiştir. Sutüven'in bu şiiri, su metaforunun kullanıldığı Türk şiirinin farklı dönemlerine ait şiir örnekleriyle kıyaslandığında, şairin suyla bellek ve zaman arasında kurduğu metaforik ilişki açısından geleneğe eklenmediği, suyu mitolojiyle ilişkilendirerek kullandığı metaforlarda ise özgün bir ifadeyi yakaladığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Ali, Sabahattin (2016). *Yeni Dünya*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Aristoteles (2020). *Poetika*. (Çeviren: Ari Çokona, Ömer Aygün.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bachelard, Gaston (2006). *Su ve Düşler*. Çev: Olcay Kunal. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Banes, Neva Çiftçioğlu (04.01.2016), “*SuyunHafızası*”[<https://www.haber-turk.com/saglik/haber/1175966-suyun-hafizasi>] [Erişim tarihi: 15.11.2021]
- Cansever, Edip (2011). *Sonrası Kalır 2, Toplu Şiirler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Dilek, İbrahim (2018). *Mitolojilerde ve Türk Destanlarında Köpük*. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi Sayı: 46 (Güz- 2018).
- Draaisma, Douwe (2018). *Bellek Metaforları, Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. (Çeviren: Gürol Koca.) İstanbul: Metis Bilim.
- Eke, Nagehan Uçan (2017) *Klâsik Türk Edebiyatında Metaforik Üslûp*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Enginün, İnci (2019). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erhat, Azra (2013). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hesiodos. (2021). *Theogonia-İşler ve Günler*. (Çeviren: Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaplan, Mehmet (2019). *Şiir Tahlilleri 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karlığa, Bekir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, *Anasır-ı Erbaa Maddesi*. [https://islamansiklopedisi.org.tr/anasir-i-erbaa] [Erişim tarihi: 06.12.2021]
- Kısakürek, Necip Fazıl (1998). *Çile*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Necatigil, Behçet (2016). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Saydam, Mehmet Bilgin (1997). *Deli Dumrul'un Bilinci, "Türk-İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Seyidoğlu, Bilge (2014). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar, Metinler ve Tahliller*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Sezen, Gülşen (2020) *Klasik Türk Şiirinde Su*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sütüven, Mustafa Seyit (1976). *Bütün Şiirleri*. (Hazırlayan: Zahir Güvemli, Behçet Necatigil) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tekşan, Mesut (2013). *Mustafa Seyit Sütüven'in Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Tunç, Gökhan (2018). *Kavramlar ve Kuramlarla Modern Türk Şiiri İncelemeleri*. Ankara: Hece Yayınları.
- Tunç, Gökhan (2020). *Şiir ve Bellek, Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforları*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sanders, Barry (2013). *Öküzün A'sı, Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi*. Çev. Şehnaz Tahir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şahbaz, Namık Kemal (1999) *Salih Zeki Aktay Hayatı-Eserleri Edebî Kişiliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yıldız, Saadettin (2006). *Mustafa Seyit Sütüven'in Şiirinde Ahenk Unsurları*. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.
- Yuva, Hümeýra (2009). *Türk Şiirinde Zaman Teminin Değişimi*. Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4 /1-II Winter 2009.

